

Sisällys

1	Yleistä	1
2	Turvaavuusperiaate	1
3	Periaate lisäetujen jakoperusteiden kohtuudesta.....	2
4	Jatkuvuusperiaate	3
5	Lisäetuun oikeutetut vakuutukset ja kohtuusperiaateselvityksen laajuus	3
6	Ylijäämän muodostuminen	3
7	Ylijäämän käyttö.....	4

1 Yleistä

Kohtuusperiaatteen toteutumiseen liittyy keskeisesti kolme käsitettä

- turvaavuus
- periaate lisäetujen jakoperusteiden kohtuudesta
- jatkuvuus.

Turvaavuusperiaatteen mukaisesti henkivakuutukset tulee hinnoitella turvaavasti siten, että vakuutuksen vakuutusmaksut ja sijoitustuotot riittävät odotettavissa oleviin sitoumuksiin. Näin syntyy ylijäämää, jonka jakamisen yleisistä periaatteista määrätään kohtuusperiaatteella. Koska henkivakuutusyhtiön tulos vaihtelee vuosittain eikä joinakin vuosina ylijäämää edes muodostu, jatkuvuusperiaatteen mukaisesti lisäetujen määrää tulee tasoittaa yli vuosien.

Seuraavassa selvitetään kutakin periaatetta lyhyesti tarkemmin.

2 Turvaavuusperiaate

Vakuutusyhtiölain 13 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään: “Henkivakuutusten vakuutusmaksun laskuperusteita laadittaessa on huolehdittava vakuutettujen etujen turvaamisesta siten, että vakuutusyhtiö selviytyy kaikista vakuutusten sille aiheuttamista sitoumuksista joutumatta käyttämään muita varoja kuin näiden vakuutusten vakuutusmaksuja ja niiden sijoittamisesta saatavia tuottoja tavalla, joka saattaisi vaarantaa ... vakavaraisuusvaatimusten täyttymistä”.

Laskuperusteiden turvaavuusperiaatteeseen siis liittyy ajatus, että vakuutusmaksut määritetään turvaavasti. Maksuihin sisältyvän varmuuslisän takia laskuperusteet tuottavat todennäköisesti keskimäärin ylijäämää. Tätä ylijäämää palautetaan takaisin asiakkaille lisäetuina niissä vakuutuksissa, joissa asiakkailta on oikeus vakuutusten mahdollisesti tuottamaan ylijäämään.

Lisäksi vakuutusyhtiölain 9 luvun 1 §:n 2 momentissa todetaan: “Vakuutusyhtiöllä on oltava turvaavat laskuperusteet vastuuvelan määräämiseksi. Vastuuvelan on aina oltava riittävä siten, että vakuutusyhtiö

kohtuudella arvioiden selviytyy vakuutus sopimuksista aiheutuvista velvoitteistaan.” Vastuuvelan turvausperiaatteen mukaisesti ylijäämää syntyy todennäköisesti koko sopimuksen ajan.

3 Periaate lisäetujen jakoperusteiden kohtuudesta

Vakuutusyhtiölain 13 luvun 2 §:n 1 momentin 1 virkkeessä todetaan: “Päätettäessä lisäetujen antamisesta vakuutuksille, joille on vakuutus sopimuksessa annettu oikeus vakuutusten tuottaman ylijäämän perusteella mahdollisesti annettaviin lisäetuihin, on kohtuullisessa määrin otettava huomioon sekä näille vakuutuksille annettavien lisäetujen kokonaismäärän että niiden jakautumisen osalta näiden vakuutusten tuottaman ylijäämän määrä ja muodostumistapa.”

Periaate jakoperusteiden kohtuudesta koskee siis sellaisia vakuutuksia, joiden osalta vakuutus sopimuksessa on sovittu oikeudesta ylijäämään. Oikeus ylijäämään on tavallisesti todettu vakuutuksen ehdoissa. Esimerkiksi sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin ei tyypillisesti kuulu oikeutta ylijäämään.

Ylijäämä jaetaan antamalla lisäetuja: Vakuutusten turvia voidaan korottaa tai maksuja alentaa. Vakuutussäästöjä voidaan myös kartuttaa asiakashyvityksin tai lisäkoroin, mikä useimmiten tarkoittaa myös riskiturvan korottumista.

Asiakashyvitykset voivat olla ehdottomia tai ehdollisia. Ehdolliset asiakashyvitykset voidaan jättää maksamatta esimerkiksi vakuutusyhtiön vakavaraisuuden ollessa uhattuna tai asiakkaan ostaessa vakuutuksen takaisin. Ehdolliset asiakashyvitykset voidaan myös myöhemmin muuttaa ehdottomiksi.

Kuten todettiin, kohtuutta on arvioitava toisaalta asiakkaiden ja toisaalta asiakkaiden ja yhtiön omistajien kesken.

Esimerkiksi vakuutuksen suuruus ja laskuperustekorko vaikuttavat ylijäämän määrään, joten ne voivat vaikuttaa myös lisäetujen määrään. Lisäetujen määrään voi vaikuttaa myös ylijäämän muodostumistapa, kuten sopimuksen pituus ja mahdollisuus ostaa vakuutus takaisin. Eläkevakuutuksissahan vakuutuksen takaisinostoa on rajoitettu.

Vertailtaessa eri laskuperustekorkoisia vakuutuksia vakuutusten kokonaistuotoissa ei välttämättä ole suuria eroja, koska korkeamman laskuperustekorron sisältämät vakuutukset saavat useimmiten pienempiä asiakashyvityksiä. Vakuutuksissa, joissa on muita korkeampi laskuperustekorko, vakuutusyhtiöillä on vastuuvellassa suurempi korkoriski, millä eräät yhtiöt perustelevat sitä, että näillä vakuutuksilla on asiakkaalle jopa alhaisempi kokonaistuotto.

Samoin vakuutusyhtiön hallituksen tulee määritellä lisäetujen jakamisen tavoitteet. Vakuutusyhtiölain 13 luvun 2 §:n 3 momentissa todetaan: “Vakuutusyhtiöllä on oltava hallituksen hyväksymät kirjalliset lisäetujen jakamista koskevat tavoitteet, jotka vakuutusyhtiön on julkaistava internet-verkkosivuillaan ja tilinpäätöksessään.”

Säännöksen tarkoituksena on vakuutusyhtiöiden toiminnan läpinäkyvyyden ja kilpailun edistäminen. Vakuutusyhtiölain perustelujen mukaan vakuutuksenottajien lisäksi sijoittajilla ja vakuutusyhtiöiden omistajilla tulee olla selkeä ja oikea kuva vakuutusten tuottaman ylijäämän jakautumisesta eri intressiryhmien välillä.

Läpinäkyvyyttä korostaa vielä vakuutusyhtiölain 13 luvun 2 §:n 3 momentin toinen virke: “Vakuutusyhtiön on vuosittain julkaistava internet-verkkosivuillaan ja tilinpäätöksessä selvitys siitä, kuinka tavoitteet ovat toteutuneet ja perustelut sille, jos tavoitteita ei ole saavutettu.”

4 Jatkuvuusperiaate

Turvaavuusperiaatteesta huolimatta vakuutusyhtiön tulos voi olla myös alijäämäinen; vakuutusyhtiön riskiliikkeen tulos vaihtelee vuodesta toiseen ja sijoitustoiminta on syklistä.

Jatkuvuusperiaate mainitaan vakuutusyhtiölain 13 luvun 2 §:n 1 momentin 2 lauseessa: "Lisäedut eivät saa vaarantaa yhtiön ... vakavaraisuusvaatimusten täyttymistä tai lisäetujen tason jatkuvuutta."

Periaatteen mukaisesti hyvinä vuosina ei saa jakaa liikaa lisäetuja, jotta niitä voidaan jakaa huonoinakin vuosina. Toisaalta näin jakamatta jääneitä lisäetuja ei saa myöskään jakaa osinkoina.

Jatkuvuusperiaate on tärkeä asiakkaalle. Asiakkaalle vakuutuksen myynnin yhteydessä annetaan kuva vakuutuksen tuotosta. Kyse on tuon lupauksen toteutumisesta.

Vakavaraisuusvaatimuksen täytyminen on vakuutusyhtiön kannalta kuitenkin ensisijainen. Milloinkaan lisäetujen jakamisella ei saa vaarantaa vakavaraisuusvaatimuksen täyttymistä. On myös asiakkaan kannalta tärkeää, että vakuutusyhtiö pystyy jatkamaan toimintaansa ja maksamaan lupaamansa edut.

5 Lisäetuun oikeutetut vakuutukset ja kohtuusperiaateselvityksen laajuus

Kuten edellä todettiin, oikeudesta ylijäämään tulee erikseen sopia vakuutussopimuksessa.

Sijoitussidonnaiset vakuutukset eivät useimmiten ole ylijäämän jakoon osallisia, joten niitä ei esitetä erikseen. Sijoitussidonnaiset vakuutukset ovat kuitenkin mukana varsinaisen kohtuusperiaateselvityksen mukaisessa koko yhtiön ylijäämän analyysissä.

Luvuissa on mukana myös muita selvityksen ulkopuolelle jääviä vakuutuslajeja, kuten lähinnä kapitalisaatiosopimukset sekä puhtaat ryhmähenkivakuutukset. Eräissä tapauksissa yhtiöt antavat lisäetuja korrattamalla vakuutussummia tai laskemalla maksuja.

Samoin tuleva jälleenvakuutus on mukana koko yhtiön luvuissa.

6 Ylijäämän muodostuminen

Henkivakuutusyhtiön ylijäämä muodostuu kolmesta osasta

- riskiylijäämästä
- kustannusylijäämästä
- korkoylijäämästä.

Sama jako näkyy myös vakuutusmaksuissa, jotka sisältävät riski-, kustannus- ja korko-osat: laskuperusteen riskiperusteosassa kuvataan vakuutusriski, kuten kuolevuus ja työkyvyttömyys, kustannusosassa vakuutusmaksuihin ja säästöihin liittyvät kustannukset ja korkoperusteosassa laskuperustekorot.

Henkivakuutusyhtiön vuosittainen tulos muodostuu korko-, riski- ja kustannusliikkeen summana. Näissä komponenteissa on vuosittain havaittavissa merkittävää satunnaista heilahtelua. Jos sijoitustoiminnan tuotto ylittää laskuperustekorollisille vakuutuksille luvatus kiinteän laskuperustekoron ja mahdollisesti vuosittain vahvistettavan asiakashyvityksen, syntyy korkoylijäämää. Jos vakuutuksista aiheutuneet riskikorvaukset alittavat vakuutuksista perityt riskiveloitukset, syntyy riskiylijäämää. Jos yhtiön liikekulut ovat

pienemmät kuin vakuutuksista perityt kuormitukset, syntyy kustannusylijäämää. Sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa mahdollisia ovat vain riski- ja kustannusylijäämä.

Toisaalta on mahdollista, että vakuutukset tuottavat myös alijäämää. Vaikka vakuutusmaksu on asetettu myyntihetkellä turvaavaksi, ylijäämää ei välttämättä silti synny. Vakuutusten tuottaessa jatkuvasti alijäämää, vakuutusyhtiö voi muuttaa vakuutusmaksun laskuperusteita uusien vakuutusten osalta. Voimassa olevien vakuutusten osalta vakuutusmaksun laskuperusteiden muuttaminen on mahdollista vain tietyissä vakuutuslainsäädännön mukaisissa tilanteissa. Vakuutusyhtiölle jää vaihtoehdoksi kasvattaa alijäämää tuottavien vakuutusten vastuovelkaa.

Oman pääoman sijoitustuotot otetaan huomioon joko pelkästään korkoliikkeen tuloksessa tai sitten lasketaan korkoliikkeen tulos toisaalta ilman oman pääoman tuottoja ja toisaalta oman pääoman tuottojen kanssa. Selvityksessä käytetään jälkimmäistä analysointitapaa.

Finanssivalvonta kerää vuosittain tietoa ylijäämän muodostuksesta.

7 Ylijäämän käyttö

Kohtuusperiaate koskee nimenomaan ylijäämän käyttöä. Osakeyhtiön tuottaessa voittoa ylijäämä jaetaan lisäetuina asiakkaille tai varataan tuleviin lisäetuihin, jaetaan osinkoina osakkeenomistajille ja osa menee veroihin. Keskinäisessä yhtiössä osinkojen sijasta maksetaan takuupääoman korkoa takuupääoman omistajille. Lisäksi yleensä osa voitosta jätetään vahvistamaan yhtiön vakavaraisuutta. Selvityksessä puhuttaessa osingoista tarkoitetaan myös takuupääoman korkoa.

Vakuutustoimintaan liittyvän ylijäämän käyttö on jaettu myönnettyihin ehdottomiin ja ehdollisiin lisäetuihin ja asiakashyvityksiin, vastuuelkamuutoksiin ja tasoitusvastuun muutokseen sekä muuhun käyttöön.

Finanssivalvonta kerää vuosittain tietoa myös ylijäämän käytöstä.

Jotta vakuutusyhtiö voisi kohdella asiakkaita keskenään oikeudenmukaisesti sen mukaan, mitkä vakuutukset tuottavat yli- tai alijäämää, vakuutusyhtiön on kohtuusperiaatetta soveltaessaan luokiteltava vakuutuslainsäädännön mukaisesti. Esimerkiksi vakuutukset, joissa on 4,5 %:n laskuperustekorko, eivät useimmiten saa samanlaisia asiakashyvityksiä kuin vakuutukset, joissa on 2,5 %:n laskuperustekorko. Vakuutusten kokonaistuotossa ei välttämättä ole suuria eroja. Toki 4,5 %:n laskuperustekorkoiselle vakuutukselle on taattu 4,5 %:n tuotto.

Muitakin luokittelutekijöitä on käytössä. Esimerkiksi eläkevakuutusten, joissa ei ole takaisinostomahdollisuutta, lisäedut ovat usein suuremmat kuin lyhyempien säästövakuutusten lisäedut.

Ylijäämän oikeudenmukainen allokointi sekä asiakkaiden kesken että asiakkaiden ja vakuutusyhtiön omistajien kesken voi olla haastava tehtävä.

Vakuutuksissa, joissa on korkeampi laskuperustekorko kuin muissa, vakuutusyhtiöillä on vastuuellassa suurempi korkoriski. Rahoitusteoriassa on yleisesti oletettu, että tuotto ja riski kulkevat käsi kädessä: mitä turvallisempi sijoituskohde on, sitä pienempi tuotto-odotus sijoittajalla on, ja päinvastoin. Koska korkeaan perustekorkoon liittyy vakuutusyhtiön kannalta korkeampi riski, eräät yhtiöt ovat jopa perustelleet, että näillä vakuutuksilla tulisi olla alhaisempi kokonaistuotto.

Vakuutusosakeyhtiöillä voi olla myös erilaisia pääomitusstrategioita, joissa pyritään optimoimaan pääoman tehokasta käyttöä. Niistä tulisi selkeästi informoida asiakkaita.